

ПРО „ТИРЕ” МІЖ ДВОМА ДАТАМИ: 1932 - 2015.

ПАМ'ЯТІ МИКОЛИ ІВАНОВИЧА ШКІЛЯ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ¹

Управління
школою

Пам'ять зберегла дві зустрічі, вони взаємопов'язані, хоч між ними більше 20 років, про них я й повідаю.

Першу назвемо „Про появу курсу „Основи педагогічної творчості” в КДПІ імені О.М. Горького”.

Два бажання зробити все по-іншому спричинили появу цього курсу в університеті: я хотіла готувати вчителів так, щоб потім їм не було потреби перенавчатися, вони мали бути самодостатніми професіоналами, а Микола Іванович хотів, щоб навчали вчителів не так, як у Полтаві, у Зязюна. Тож, коли взимку 86-87 навчального року я прийшла до нього запропонувати новий курс, обґрунтувати необхідність його появи для майбутніх вчителів, то у відповідь Микола Іванович мене запитав: „А це відрізняється від того, що у Зязюна?” Моя миттєва відповідь: „Докорінно!” Він: „Буде такий курс в інституті!” Справу було вирішено!

Друга „На перетині різних людських історій”. На зборах НАПН, Микола Іванович сідає поруч і говорить: „А Сисоева у своїй книжці не так про мене пише, як Ви: вона вважає, що я ініціював цей курс в університеті”. Моя відповідь: „У кожного своя правда: її розповідь стосується пізнішого періоду,

коли Ви взяли її на роботу в університет на посаду завідувача кафедри педагогічної творчості. Для неї Ви - „Батько”, у першу чергу, самої кафедри, якої до цього і не було. А у мене своя історія: ідея курсу моя, за Вашої підтримки (за що щиро дякую Вам, бо саме Ви надали мені можливість створити і викладати не чийсь, а власний курс!) до відкриття кафедри читала його на всіх факультетах декілька років одноосібно за авторською програмою — і Вам це відомо так само, як і мені”. І тут несподівано Микола Іванович цілує мені руку (а поруч люди, учасники зборів НАПН!?) зі словами: „Вибачте мені!” Чи легше мені стало? **Відлягло ... Я йому вибачила!**

З Миколою Івановичем знайомі майже 45 років. За цей час багато разів наші шляхи перетиналися. Доля часто випробовує людину, посилюючи її різні, навіть, полярні ситуації: у наших взаєминах переважали спротив, конфронтація, незгода. Іншими і бути вони не могли: взаємини ректора з профспілковими діячами завжди наражались на небезпеку непорозуміння про- тилежних позицій.

Микола
Іванович
ШКІЛЬ

Ольга
Виговська,
головний редак-
тор, колишня редак-
торка та
щира шануваль-
ниця талантів
померлого
Колеги: науко-
вого, педагогіч-
ного, письмен-
ницького

Директор школи, ліцею, гімназії № 4-5'2015

У юні роки Микола Шкіль чудово співав, у школі краще за всіх розв'язував найскладніші математичні задачі.

Мав феноменальну пам'ять: здавалося фантастикою, але таблицю Брадіса він знав напам'ять.

Колись на зборах колективу почула розповідь Миколи Івановича про одну з його поїздок у США.

Він розказував, що коли під час першого перебування у цій країні його запитали, чи він вперше тут, Микола Іванович відповів: "Так". Та йому жартома заперечили, сказавши, що він як науковець і автор в Америці уже давно. Адже за його книгою¹ у Колумбійському університеті ведеться спецкурс з диференціальних рівнянь.

¹Йдеться про книгу "Асимптотичні методи в теорії лінійних диференціальних рівнянь", написану М.Шкілем у співавторстві з С.Фещенком та Л.Ніколенко у 1967 році, яку й було видано у США.

Хоча початок був іншим... Він не був моїм учителем. Він був деканом мого фізмату. Тож і пам'ятаю його з тих часів, коли я студентка 5-го курсу, опікуюсь проблемою майбутнього працевлаштування, бажаю отримати розподілення на свою малу батьківщину у Луганськ, а мене терміново викликають у деканат і Микола Іванович просить мене підписати якісь папери... На запитання: для чого це? Чую лаконічну відповідь: „Ви наша найкраща студентка, тож ми подаємо на вас документи на розподілення у Київ з наданням житлоплощі”. **З цієї дії Миколи Івановича, з його рішення розпочався новий виток мого життя.**

СКІЛЬКИ ПАМ'ЯТНИХ СИТУАЦІЙ, ВСІХ НЕ ПЕРЕЛІЧИТИ, АЛЕ ЩЕ ПРО ДЕЯКІ З НИХ...

В інституті йде перевірка виконання Закону про мови... До мене на заняття (4-ий курс фізмату) заходять Микола Іванович Шкіль з проректором Юрієм Петровичем Гудзем. Через деякий час ректор перериває заняття і розпочинає бесіду зі студентами в моїй присутності про те, що їх всіх повиганяють, якщо вони не будуть розмовляти державною мовою і в такому дусі, а далі таке: „І де ж це видано було, щоб дитина, студент звертався до викладача українською, а викладач нізводив його до російської!...”. Його слова мене дуже зачепили, мовчати більше я не могла, але і не помітила, що відповідаю йому та одночасно розмовляю з аудито-

рією українською мовою. Це було уперше, коли я, українка за походженням, але вихованка російськомовного середовища, золота медалістка, але Луганської школи, заговорила мовою свого батька – українською! Я говорила і про Закон про мови, який не є демократичним, бо іде від „правильної” ідеї, а не від людей, яких маємо виховувати в любові до української мови, а не лише вимагати, чим і „розбрат” провокувати, і про те, що мушу говорити про це і на мітингах, і тут в аудиторії, бо відчуваю, що за мною громадяни Донбасу, і про те, що вже надіслала владі свої пропозиції, ... і тут я різко зупиняюсь, і кажу: „Але тема практичного заняття – не про це, а про автентичну педагогічну діяльність, що теж важливо і не менш цікаво” і продовжила заняття. Микола Іванович простояв так кілька хвилин, а потім студентам і каже: „До речі ваш викладач добре володіє українською мовою!” Він пішов, а я ще довго осмислювала, що сталося і на пізніші запитання колег стосовно того – скільки я витрачаю часу, щоб перекласти лекції – відповідала: „Ніскільки, бо в мені мова батька мого проросла, ось я і заговорила своєю рідною мовою”. А зробив це Микола Іванович: він „*втягнув з мене мою мову!*” **Я вдячна йому і за це!**

Пригадую і спільне засідання профкому університету та страйкому (час, коли наш університет перебував майже 2 тижні у стані страйку, я – член профкому, на той час більше 12 років, та заступник го-

лови страйкому). Микола Іванович разом із проректорами прийшов на засідання просити нас прийняти рішення призупинити страйк, мотивуючи, що кінець року (а це був понеділок, 12 травня), студентам, особливо випускникам, слід ще встигнути начитати курси й ін. Думки колег розділилися, але тих, хто підтримав пропозицію ректора, і тих, хто не підтримав, було порівну, а я була останньою, тож від моєї позиції якраз і залежало остаточне рішення. Мое „ні” я обґрунтувала тим, що не можна призупиняти страйк, бо це означає дозволити владі і надалі плювати нам, освітянам, в обличчя, а слід заставити її говорити з нами і, більш того, вирішити справи освіти на користь освітян і народу. Микола Іванович після цього рік зі мною не вітався. Він це сприйняв як персональну образу. Хоча справа була не в ньому, корені її (освітньої проблеми) глибші..., але про це я йому сказала лише через рік.

Сьогодні, з п'ядесталу свого поважного віку, можу відверто сказати, що глибоко в серці ми шанували один одного і навіть більше — потаємно симпатизували, хоч і знаходилися по різні боки барикад, тож змушені були бути постійними опонентами.

У 90-х часто можна було почути від Миколи Івановича, що вчитель добре має знати свій предмет, а педагогік, психологій йому і не потрібно. Тож і викладачі цих предметів не були у нього у великій шані.

А я якраз підготувала статтю про сутність автор-

ської концепції нової педагогічної діяльності, якій і навчала студентів під час викладання авторського курсу, тож і принесла йому журнал зі своєю статтею. Якби в його особистості усвідомлено переважали психолого-педагогічні аспекти/чинники, то і реакція на статтю була б іншою, іншою була б і доля курсу, і студентів, і моя разом з ними.

Він був природнім педагогом, а цінував лише себе як математика, і не розумів, що першому можна вчити. Я ж для себе тоді зробила висновок: ректором педагогічного вузу не може бути математик, технік, ним може бути лише педагог-психолог-філософ! Інакше педагогічна справа зазнає краху.

На підтвердження моїх думок, пригадала і те, що розповідав сам Микола Іванович, як і хто йому чинив супротив, перешкоджав його призначенню на посаду ректора ще у 1973. І любив розказувати, що коли його вже призначили ректором, він повертаючись з Москви, на вокзалі зустрічає саме цю людину, яка на його радісну звістку сказала: „Завалиш роботу...”. Тоді мені здалося, що може у неї така ж саме позиція, як і у мене. Сьогодні я послуговуюсь іншими критеріями щодо „ректорства”, але **зму-сив мене про це думати знову ж таки Микола Іванович Шкіль.**

Він часто мене „дивував”, коли в коротких перепалках під час миттєвих зустрічей говорив: „Та я всього досяг...”. І це була правда! „Вони — дрібні люди (про університетських

Любив повторювати Микола Іванович слова свого земляка академіка В. Остроградського: *“Всі думають, ніби математика — наука суха, ... Цифри в математиці відіграють наймізернішу роль. Це найвища філософська наука найбільших поетів”.*

А слова, також земляка, геніального просвітянина Григорія Сковороди окрилювали Миколу Шкіля: *“Благодарю тебя, Создатель, что все нужное сделал простым, а все сложное — ненужным”.*

активістів), слухайте лише мене”... А от як про заняття з плавання. „І що це за робота, — каже Микола Іванович, — позіштовхував палкою всіх у воду і вільний”. „А я, — каже, — коли лекцію читаю з матаналізу, то у мене спина мокра”.

Я захотіла перевірити, чи це так, бо для мене лекція — це політ, а тут мокра спина. Дуже різні стани, я не могла збагнути їх суті, про що йдеться... Не говорячи про свої потаємні наміри, напросилася, це вже десь у 2000 роках, на лекцію до Миколи

Івановича... Математик, учений, логік, жартує по суті, кмітливий, енергійний, турботливий батько, а який ритор! Широ вважаю, що усім його студентам пощастило, усім, хто були його учнями! Не дала собі ради з „мокрою спиною”, але познайомилася з прекрасним викладачем! *Йшла до нього*

Його найбільшим науковим зацікавленням стала розробка асимптотичних методів в теорії лінійних диференціальних рівнянь. За цикл робіт М.І. Шкілю було присуджено премію НАН України імені видатного українського математика М. Крилова.

Одноіменну книгу було видано у США, тож Колумбійський університет скористався цим і започаткував спецкурс з диференціальних рівнянь.

Якщо переглянути публікації М.І. Шкіля, то пріоритетними ключовими словами будуть “асимптотичні методи” і “диференціальні рівняння”.

А який, безперечно, вагомий доробок: більш ніж 350 наукових праць, зокрема 10 монографій; керівник наукової школи: серед його учнів 25 кандидатів і 6 докторів наук. За 22 його підручниками вивчають “Алгебру і початки аналізу” всі учні загальноосвітніх шкіл, а “Математичний аналіз” і “Вищу математику” — всі студенти вишів.

Свої дослідження Микола Іванович репрезентував на багатьох міжнародних конгресах, з'їздах, конференціях — **його чув весь науковий СВІТ.**

опонентом, а вийшла в захопленні!

А скільки сліз я пролила, коли слухала радіопередачу Сусанни Каракоз, над долею хлопчика, який втрачає маму... Не знала тоді, що хлопчик цей — наш Микола Іванович Шкіль. А коли дізналася, то закупила собі й інших заохотила купити його автобіографічну повість “Недовезені соняшники”.

Уже коли стала редактором цього журналу, то неодноразово користувалася текстами повісті, особливо оцим фрагментом, де малий Микола розмовляє з матір'ю, а вона його попереджає про дії деяких „людей, що вгорі”. „*Виб'ється в люди, бува, та й уже не складе собі ціни. І хоч інші не гірші нього, а йому хочеться показати, що він кращий. Та ото і чіпляється до нижчого по службі чи посаді, гне його. А якщо спина у того, тобто вдача, виявиться не гнучкою — можуть людину навіть зламати,*” якщо не вміє “перед будь-яким самодуром взяти під козирьок”. Фрагменти повісті допомагали мені переконувати освітянську спільноту у подібності з вадами сучасних управлінців, а переконати його самого його ж текстами, вочевидь, не вдалося.

ПРО „ЕФЕКТ НЕРОНА”

На сьогодні, я думаю, що мені подаровано можливість через себе пропустити унікальний людський феномен, називаю його „ефект Нерона”, коли імператор вважає себе актором, і своєю владою збурує овації посередньому актору, який перед смертю скаже: „Який великий актор гине!” Дійсно, у випадку зі

Шкілем М.І. йдеться про варіації означеного феномену, але однозначно: він був обдарованим і педагогом, і вченим, а цінував в собі лише останнє. Прикро, що ця позиція позначилася на його ставленні до педагогіки і педагогів. виправити це було б можливо, але, на жаль, запізно...

Коли мова про науково-математичну творчість, то я б порівняла Миколу Івановича з „криголамом” – судить самі: коли все більше математиків займаються дослідженням збурених систем диференціальних рівнянь, при цьому матриця є виродженою на всьому проміжку, М.І. Шкіль досліджує випадок, коли виродженість в системі настає в одній точці, і отже, вище наведені результати не можуть бути застосовними. Ну, і що скажете? Який сам – такі і відкриття мав, так і жив, і працював – не так як у всіх, не так як всі!

І хоча він не був моїм учителем, як стверджував це і сам, я була його ученицею, залишаюсь нею і зараз, бо, як і тоді, так і сьогодні постійно перебуваю в діалозі з Миколою Івановичем.

Незгода за життя, розуміння і прощення зараз!

Усвідомлення величі Людини, її шляху й того „тире”, чим за життя наповнилось воно від дитини, сільського малюка, до Гіганта Духу!

Я плачу, бо втратила такого великого Опонента по життю,

референтну Людину настільки, що й моє „тире” якісно інше...

Я плачу, бо втратила мого Вчителя – Миколу Івановича Шкіля!

„ТИРЕ” МІЖ ДВОМА ДАТАМИ: ЧИМ НАПОВНИВ ЙОГО ЗА ЖИТТЯ М.І. ШКІЛЬ

Для повноти картини життя Миколи Івановича маю розповісти про нього як освітянського лідера, про що найменше дбав і він сам, принаймні, не означав публічно таку свою роль/місію. Назву цю ситуацію так: *“Ідея, яка починалась примітивно, принесла шалений результат”*.

Ще на початку 70-х, ректор ініціював впровадження у нашому вузі сучасних технологій навчання на основі ІКТ. Долучився до дійсно гідної ідеї видатний кібернетик, директор Інституту кібернетики, академік В.М. Глушков. А як це починалося, розкажу з позиції студентки 4/5 курсу. Примітивно: обладнання не було, викладачі Жалдак і Рамський практично на пальцях у напівпідвальних приміщеннях, переповнених студентами, а не технікою, намагалися нас чомусь навчити... Хіба це можна порівняти з сьогоденною добою? Який же тернистий шлях треба було подолати, щоб зробити те, що є сьогодні! Нині в педагогічному університеті діє кафедра інформатики та основ обчислювальної техніки, створено центр науково-інформаційних технологій (НІТ).

І добре, що тоді у 70-х, ініціатори, попри всі перешкоди, не відступилися і зреалізували задумане. Важко увявити наслідки, які б могли статися, якби тоді М.І. Шкіль не був ректором, саме він – учений математик на межі з геніальністю – і міг таке зробити!

Вочевидь значущою виявилася як для М.І. Шкіля, так і всіх нас, причетних до його діяльності, інша його роль – роль керівника, освітянського лідера. Переважна частина статей у ЗМІ, які присвячені Миколі Івановичу, висвітлюють саме роль ректора, керівника установи. Вміють журналісти з-поміж іншого вихопити головне!

Шлях до щастя...

як його розумів ... герой обкладинки журналу

Герой обкладинки цього номера¹ – ректор Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова (1973-2003), доктор фізико-математичних наук, професор, академік НАПН України Микола Іванович Шкіль, академік Академії наук вищої школи України, Почесний академік Міжнародної кадрової академії, у 1999 – Людина року².

Він не лише герой обкладинки нашого журналу, Він – найяскравіша Зірка Освітянського небосхилу, яка хоч і згасла, але, як переконує астрономія, її сяйво бачитимемо і відчуватимемо віки.

Микола Іванович Шкіль на моє запитання – як він розуміє „щастя”, та що таке „шлях до щастя” – у нашому журналі¹ – говорив так: *„Освіта... Для мене вона одна з найважливіших складових людського... щастя. Сама так – щастя. Адже освічений – вільніший, розкутіший, сміливіший. Але, найголовніше, його життєві орієнтири за будь-яких обставин будуть вищими, світлішими, кращими.*

Наш навчальний заклад готує тих, хто дає освіту, а відтак – наближає людину до щастя!”.

Тож можна з впевненістю сказати:

Микола Іванович був щасливою людиною і прожив щасливе життя! Прийми, Господе, одного з найкращих роду людського!

¹ Директор школи, ліцею, гімназії. – 2000. – № 2-3. – Див.: фото 1-ї обкладинки цього часопису на цій сторінці.

² США, Американський біографічний інститут.

